

Kulpiński, Kamil / Zemanek, Alicja

Sesja jubileuszowa 90-lecia Instytutu Botaniki i 220-lecia Ogrodu Botanicznego UJ pt. "Naukowe Szkoły Botaniczne w Krakowie - tradycje i nowe zadania" (Kraków, 27-28 września 2003)

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 49/1, 168-175

2004

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

na stoki gór można podziwiać wspaniałe liczne pałacyki, wille i daczki, często o zabytkowej architekturze, świadczące o bogactwie właścicieli.

Oprócz Sinai goście zwiedzali pobliskie miasto okręgowe Braszów, liczące ćwierć miliona mieszkańców, ważny ośrodek przemysłowy i kulturalny. Według przewodników Stare Miasto Braszowa porównywane jest do Krakowa ze względu na piękne stare kamieniczki mieszczańskie pochodzące z XVIII i XIX wieku oraz liczne zabytki architektury z XV wieku: brama, 3 baszty, fragmenty murów, katedra gotycka z XV wieku zwana „czarnym kościołem”, oraz kościoły św. Mikołaja i Bartłomieja z XV wieku.

Po zakończeniu kongresu goście zagraniczni zwiedzili pałac Bran oraz pałac Hohenzollernów w Peles. Rezydencja królewska w Peles składa się z 3 pałaców. Największy i najstarszy pochodzi z 1873–83 roku, zbudowany jest w stylu eklektycznym, zawiera różne elementy architektoniczne gotyku i renesansu. Budzi podziw urozmaiceniem i malowniczością. Obecnie mieści się tam muzeum.

W odległości 20 km od Braszowa w Bran znajduje się na wysokim skalistym wzgórzu pięknie zachowany zamek średniowieczny z 1377 roku. Grube półmetrowe mury, surowe wnętrza i wyposażenie, labirynty sal w 5 kondygnacjach i długie wewnętrzne krużganki – wywierają duże wrażenie na zwiedzających. Zamek posiada swoją legendę o Drakuli. Był przez pewien czas siedzibą królewskiej rodziny. Z okazji 36–tego Międzynarodowego Kongresu Historii Farmacji w Sinaia poczta rumuńska wydała specjalną kopertę i okolicznościowy stempel.

Podsumowując 36–ty Kongres Historii Farmacji w Sinaia należy stwierdzić, że dostarczył on uczestnikom wiele wrażeń i inspiracji, a nawiązane kontakty naukowe trwale umocniły pozytywny wizerunek polskich historyków farmacji.

Jadwiga Brzezińska
Zespół Historii Farmacji PTF
Kołobrzeg

SESJA JUBILEUSZOWA
90-LECIA INSTYTUTU BOTANIKI
I 220-LECIA OGRODU BOTANICZNEGO UJ
PT. „NAUKOWE SZKOŁY BOTANICZNE W KRAKOWIE
– TRADYCJE I NOWE ZADANIA”
(KRAKÓW, 27–28 WRZEŚNIA 2003)

W dniach 27–28 września 2003 r. odbyła się w Krakowie sesja naukowa pt. *Naukowe szkoły botaniczne w Krakowie – tradycje i nowe zadania*, zorganizowana przez Instytut Botaniki i Ogród Botaniczny Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Sekcję Historii Botaniki Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Pretekstem urządzenia tego interdyscyplinarnego sympozjum, w którym wzięło udział ponad 80 osób z wielu ośrodków, był podwójny jubileusz: 220-lecia najstarszego w Polsce Ogródu

Botanicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz związanego z nim ściśle dużo młodszego Instytutu Botaniki UJ, obchodzącego „zaledwie” swoje 90-lecie.

Sesję poprzedziła uroczystość odnowienia doktoratu prof. dr Anny Medweckiej – Kornaś – emerytowanego profesora Instytutu Botaniki UJ – zasłużonej badaczki szaty roślinnej Polski i innych krajów m.in. Afryki, autorki wielu klasycznych prac z zakresu ekologii i fitosocjologii. Zgodnie z pradawną procedurą tej uniwersyteckiej uroczystości, odbywającej się w auli Collegium Maius, w obecności Rektora UJ JM prof. dr hab. Franciszka Ziejki i Senatu Akademickiego, laudację wygłosił prof. dr hab. Adam Zając, podkreślając najważniejsze punkty dorobku naukowego jubilatki (m.in. pionierskie w świecie badania podwodnych zespołów roślinnych Zatoki Gdańskiej). Odpowiadając na laudację prof. dr Anna Medwecka-Kornaś ukazała główne rysy swej drogi życiowej, obfitującej w podróże po całym świecie oraz badania roślinności różnych regionów, m.in. afrykańskich sawann, prowadzone samodzielnie lub wspólnie z mężem prof. dr Janem Kornasiem – znanym taksonomem i fitogeografem. Łaciński tekst przysięgi odnowienia doktoratu odczytał dziekan Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi – prof. dr hab. Szczepan Biliński.

Tematem sesji naukowej było ukazanie dorobku dwu wielopokoleniowych szkół naukowych działających dzisiaj w obrębie Instytutu Botaniki UJ: krakowskiej szkoły geobotanicznej oraz krakowskiej szkoły cytologii i embriologii roślin. Najważniejszą ideą sympozjum, którego koncepcja zrodziła się w Sekcji Historii Botaniki PTB (obchodzącej w tym roku swe dwudziestolecie), było zebranie głosów specjalistów na temat rozwoju uprawianych przez nich dyscyplin. W pierwszej części sesji odbywającej się w Collegium Maius słowo wstępne wygłosił rektor UJ JM prof. dr hab. Franciszek Ziejka podkreślając ogromną rolę, jaką w historii Uniwersytetu odegrały szkoły naukowe, opierające się na relacjach mistrz-uczeń. Zaszczyc wygłoszenia pierwszego referatu przypadł jubilatce – prof. dr Annie Medweckiej-Kornaś, która przedstawiła badania ekologiczne i fitosocjologiczne w krakowskiej szkole geobotanicznej. Warto dodać, że w rozwoju tych dyscyplin sama odegrała niebagatelną rolę, chociażby jako organizator zespołowych badań nad produktywnością i cechami ekosystemów prowadzonych w ramach Międzynarodowego Programu Biologicznego. W referacie *Moje widzenie krakowskiej szkoły geobotanicznej – przeszłość, teraźniejszość, przyszłość* dyrektor Instytutu Botaniki UJ – prof. dr hab. Adam Zając podkreślił znaczenie szkoły w rozwoju botaniki polskiej, zwłaszcza w XIX i pierwszej połowie XX w., kiedy nie było w naszym kraju ośrodków dorównujących rangą krakowskiemu, w zakresie systematyki, fitogeografii, paleobotaniki, ekologii, fitosocjologii i ochrony przyrody. Po drugiej wojnie Kraków utrzymał rolę centrum koordynacji w opracowaniu podstawowych wydawnictw zbiorowych, jak np. *Flora Polski*, *Szata roślinna Polski* czy atlasy rozmieszczenia różnych grup roślin. Jako najważniejszy postulat na przyszłość prelegent uznał poszerzenie współpracy z uczonymi w kraju i za granicą.

W referacie *Krakowska szkoła cytologii i embriologii roślin* prof. dr hab. Lesław Przywara przypomniał, że XIX-wiecznym prekursorem szkoły był anatom i systematyk Edward Janczewski, założycielem katedry anatomii i cytologii w 1932 r. – embriolog Kazimierz Piech, a właściwą twórczynią nowoczesnego programu badawczego Maria Skalińska – światowej sławy genetyk, embriolog i cytotaksonom. Lesław Przywara podkreślił też ożywioną współczesną działalność szkoły, przejawiającą się aktualnością tematów badań, a także wydawaniem *Acta Biologica Cracoviensia Series Botanica*, jednego z wysoko cenionych czasopism naukowych w Polsce, notowanego na prestiżowej liście filadelfijskiej. Zresztą zasięg szkoły nie ogranicza się obecnie do Instytutu Botaniki, jako że osoby związane z nią pracują również w innych instytucjach naukowych Krakowa.

Dyrektor Ogrodu Botanicznego prof. dr hab. Bogdan Zemanek omówił zmiany koncepcji ogrodów botanicznych na przestrzeni wieków, dłużej zatrzymując się na przedstawieniu roli, jaka przypadła im obecnie. Poza nauczaniem botaniki i bardzo ostatnio istotnym udziałem w ochronie ginących gatunków roślin, pełnią one wiele innych funkcji: popularyzują wiedzę przyrodniczą, sztukę ogrodnictwa czy też nowe gatunki roślin uprawnych, są również miejscem rekreacji i wydarzeń kulturalnych np. wystaw czy koncertów.

Na zakończenie części porannej głos zabrał prof. dr hab. Janusz B. Faliński. W wykładzie *Sens i znaczenie badań regionalnych w geobotanice (doświadczenia Krakowa: od odniesień lokalnych do wielkiej syntezy ogólnopolskiej)* zwrócił uwagę na rolę dobrze prowadzonych badań lokalnych w rozwoju nauki, a także udział w nich krakowskiej szkoły geobotanicznej. Stwierdził, że umożliwiają one powtarzanie obserwacji po pewnym czasie (co pozwala na rejestrację zmian), a także intensywny rozwój bazy danych o środowisku. Wspomniał również o niedokończonych przedsięwzięciach, ze szczególnym uwzględnieniem braku syntezy problemowej polskich eksploracji poza granicami kraju.

Popołudniową część sesji kontynuowano w Collegium Śniadeckiego UJ, głównym budynku Instytutu Botaniki stojącym na terenie Ogrodu Botanicznego. W pierwszej prezentacji prof. dr hab. Alicja Zemanek omówiła genezę krakowskich botanicznych szkół naukowych sięgając do ich XIX-wiecznych początków. W Uniwersytecie Jagiellońskim ukształtowały się wówczas trzy szkoły: florystyki, systematyki i geografii roślin Ignacego Rafała Czerwiakowskiego w obrębie katedry botaniki utworzonej w 1847 r.; anatomii, systematyki grzybów, glonów i roślin naczyniowych Edwarda Janczewskiego – twórcy katedry anatomii i fizjologii roślin (w 1875 r.) oraz fizjologii roślin i chemii rolnej Emila Godlewskiego sen. – organizatora katedry chemii rolniczej w 1891 r. Tylko pierwsza z tych szkół zachowała bezpośrednią kontynuację do dzisiejszego dnia w Uniwersytecie Jagiellońskim. W XX w. zyskała nazwę krakowskiej szkoły geobotanicznej, kiedy upowszechnił się termin „geobotanika” czyli zespół specjalności (fitogeografia, ekologia, fitosocjologia) obejmujących całokształt

zagadnień związanych z rozmieszczeniem i życiem roślin na Ziemi. Aktualna tematyka badawcza szkoły dotyczy szaty roślinnej Polski, zarówno współczesnej, jak i kopalnej, z „wypadami” do innych regionów Europy, a także Afryki, Ameryki Północnej, Azji i obszarów polarnych; w ujęciu wielu dyscyplin: florystyki, systematyki, fitogeografii, paleobotaniki, ekologii, fitosocjologii; uwzględnia także teorię i praktykę ochrony przyrody oraz historię botaniki. Jak stwierdziła referentka, szkoła ta przejawia swą działalność w obrębie kilku instytucji: Uniwersytetu Jagiellońskiego (1847–1913 – katedra botaniki, od 1913 – Instytut Botaniczny, obecna nazwa – Instytut Botaniki), oraz struktur w akademiach naukowych – Komisja Fizjograficzna TNK, AU, PAU (1865–1945), PAN – Zakład Botaniki (1953, od 1956 – Instytut Botaniki, od 1986 im. W. Szafera), częściowo Zakład Ochrony Przyrody (1953, od 1993 – Instytut). Wśród mistrzów wielu jest klasyków polskiej botaniki, szczególną sławą cieszą się: Józef Rostafiński, Marian Raciborski, Władysław Szafer, Bogumił Pawłowski oraz Jan Kornaś.

W referacie *Taksonomia, florystyka i fitogeografia w ośrodku krakowskim* prof. dr hab. Zbigniew Mirek zaprezentował problematykę badawczą i specyfikę tych trzech dyscyplin, m. in. ścisłe połączenie badań taksonomicznych z biometrycznymi oraz fitogeograficznymi, a także studiami nad gatunkami ginącymi o skrajnie małych populacjach. Podsumował również dokonania ośrodka krakowskiego, w dużej mierze na przykładzie powstałych tu publikacji.

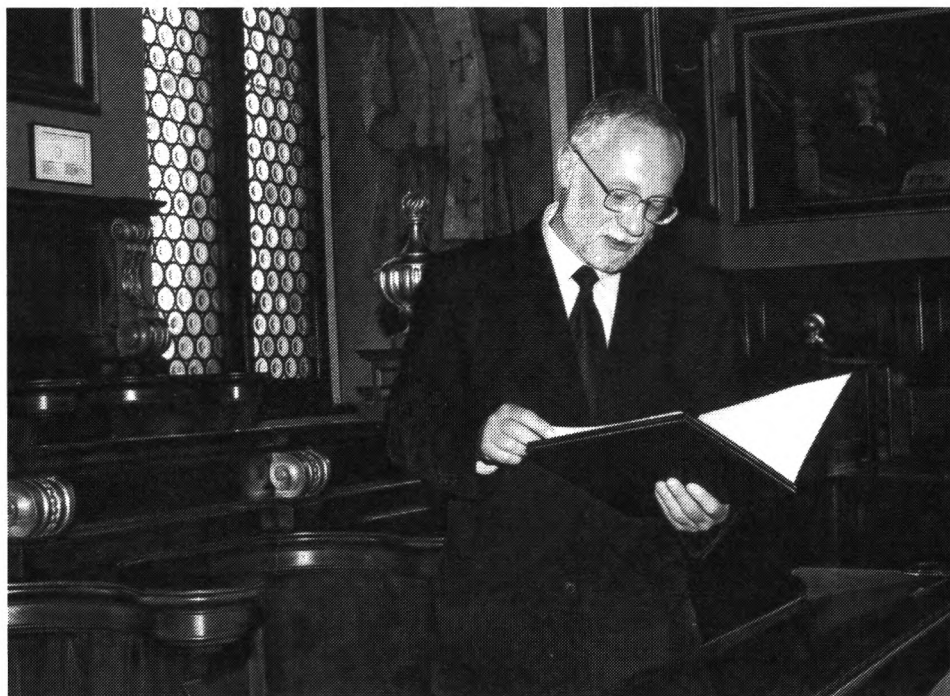
W wystąpieniu zatytułowanym *Rola kartografii florystycznej w badaniach flory polskiej* prof. dr hab. Maria Zając przedstawiła historię i postulaty na przyszłość kartografii florystycznej w Polsce podkreślając m.in. konieczność brania pod uwagę dynamiki flor przy sporządzaniu map. Przypomniała także ważniejsze publikacje, ze szczególnym uwzględnieniem *Atlasu rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce*.

Na zakończenie części merytorycznej tego dnia prof. dr hab. B. Zemanek omówił Karpaty jako modelowy i bardzo interesujący obszar badań botanicznych, ważny zwłaszcza w historii i teraźniejszości ośrodka (*Karpaty – poligon badawczy krakowskich botaników*). Na tak szczególną rolę złożyły się cechy samych Karpat, jak na przykład duże zróżnicowanie roślinności w zależności od ekspozycji, podłoża i wysokości, szczególny typ gospodarki, a przede wszystkim koncentracja wielu zjawisk na małej przestrzeni. Pozwala to na interesujące badania w różnych dziedzinach botaniki. W przypadku Krakowa dodatkowym elementem wpływającym na intensywne badania Karpat były warunki historyczne (odcięcie Uniwersytetu Jagiellońskiego w czasach zaborów od innych obszarów badawczych).

Wieczorem uczestnicy sesji spotkali się na kolacji w starej szklarni Ogródu Botanicznego, gdzie mieli okazję podziwiać ponad 100-letnie palmy oświetlone światłami świec i pochodni. Spotkanie uświetnił teatr „Stygmaty” (reż. Violetta Zygmunt) występem „Poezja i muzyka w Ogródku,” w czasie którego zaprezentowano wiersze współczesnych poetów o krakowskim Ogródku Botanicznym.

Ryc. 1. JM Rektor UJ prof. dr hab. Franciszek Ziejka wręcza dyplom odnowienia doktoratu prof. dr Annie Medweckiej-Kornaś w auli Collegium Maius UJ. Fot. A. Mróz.

Ryc. 2. Dyrektor Ogrodu Botanicznego UJ prof. dr hab. Bogdan Zemanek odczytuje listy gratulacyjne w auli Collegium Maius UJ. Fot. A. Mróz.

Ryc. 3. Uczestnicy Sesji na tarasie Collegium Śniadeckiego UJ.
 Od lewej: prof. dr hab. Halina Piękoś-Mirkowa, prof. dr hab. Zbigniew Mirek,
 prof. dr hab. Krystyna Falińska, prof. dr hab. Alicja Zemanek,
 prof. dr hab. Bogdan Zemanek, prof. dr hab. Janusz B. Faliński. Fot. A. Mróz.

Ryc. 4. Wystawa w Muzeum Ogródu Botanicznego UJ
 pt. „Jest takie miejsce. Ogród Botaniczny UJ w fotografii Andrzeja Mroza.”
 Autor na tle swoich fotografii. Fot. M. Mróz.

Obrady w drugim dniu sesji rozpoczęła prof. dr hab. Jadwiga Siemińska, która przedstawiła główne etapy rozwoju fykologii – specjalności zajmującej się badaniami glonów. Przypomniała, że w Uniwersytecie pionierami byli Józef Rostafiński i Edward Janczewski, a w XX w. znaczącą rolę odegrała działalność jej mistrza – Karola Starmacha, organizatora Zakładu Hydrobiologii UJ i Zakładu Biologii Wód PAN. W Instytucie Botaniki PAN stworzył on pierwszy w Polsce zakład poświęcony taksonomicznym studiom glonów.

Duże zainteresowanie wzbudził referat *Badania lichenologiczne i eksploracje polarne* prof. dr hab. Agnieszki Olech – eksploratorki obszarów podbiegunowych, badaczki porostów. Badania lichenologiczne zapoczątkowane na szeroka skalę przez Janusza Nowaka dotyczyły początkowo obszarów Polski, zwłaszcza Tatr. Rozpoczęto również monitorowanie skażeń środowiska z wykorzystaniem porostów jako czułych bioindykatorów. Duża część referatu dotyczyła badań Spitsbergenu i Antarktyki, prowadzonych przez A. Olech od ponad dwudziestu lat, w ramach międzynarodowych programów koordynowanych przez Scientific Committee on Antarctic Research. Badania te wniosły duży wkład w poznanie systematyki, ekologii i zasięgów geograficznych porostów, grzybów i glonów, (m.in. odkrycie ponad 50 nowych gatunków); zaowocowały również zgromadzeniem w Instytucie Botaniki UJ jednej z największych w świecie kolekcji porostów antarktycznych.

Wyprawę w daleką przeszłość zaproponowała dr hab. Danuta Zdebska, która omawiała osiągnięcia krakowskiego ośrodka w zakresie paleobotaniki. Przypomniała ona, że pod koniec XIX w. w Uniwersytecie Jagiellońskim zrodziły się na gruncie polskim początki tej dyscypliny, dzięki badaniom Mariana Raciborskiego nad florami ery paleozoicznej i mezozoicznej. W XX w. dużą rolę odegrało wprowadzenie do Polski przez Władysława Szafera (1925) metody analizy pyłkowej (palinologii), która pozwoliła na badania flory młodszych epok – trzeciorzędu i czwartorzędu. Referentka przedstawiła również wyniki własnych studiów nad roślinami starszego paleozoiku – dewonu i karbonu.

Jako podsumowanie interdyscyplinarnej sesji można traktować referat Zbigniewa Mirka i Haliny Piękoś-Mirkowej *Teoria i praktyka ochrony przyrody w krakowskiej szkole geobotanicznej*; tematyka ochrony przyrody jest bowiem swoistym zwierciadłem współdziałania wielu specjalności. Dokonania krakowskiego ośrodka na tym polu są szczególnie znaczące. To tutaj rodziły się początki praktycznych działań oraz teoretycznych podstaw ruchu w skali nie tylko polskiej, dość wspomnieć nazwiska Mariana Raciborskiego czy Władysława Szafera – inicjatora wielu parków narodowych oraz twórcy jedyne w Polsce Zakładu (obecnie Instytutu) Ochrony Przyrody PAN. Jak podkreślili autorzy, w powiązaniu z aktywnością środowiska krakowskiej szkoły geobotanicznej wyrosło kilka ważnych kierunków teoretycznych. Należy do nich sozologia, ekoetyka oraz szersza refleksja dotycząca relacji „natura-kultura-sacrum”.

Sesji towarzyszyły dwie wystawy. Pierwsza, urządzona w stylowych wnętrzach Muzeum Ogródu Botanicznego, pokazywała krakowski Ogród w impresjach fotograficznych Andrzeja Mroza. Druga eksponowała pejzaże i skamieniałe rośliny sprzed milionów lat w Muzeum Zakładu Paleobotaniki Instytutu Botaniki UJ.

Kamil Kulpiński, Alicja Zemanek
Ogród Botaniczny UJ
Kraków

W STULECIE NAGRODY NOBLA DLA MARI I PIOTRA CURIE. KONFERENCJE I UROCZYSTOŚCI W PARYŻU

Wszystkim uroczystościom związanym ze stuleciem patronuje komitet pod przewodnictwem Pierre'a Gillesa de Gennesa, laureata Nagrody Nobla z fizyki. Wysoki patronat nad uroczystościami objął także Jacques Chirac, prezydent Francji.

W ich ramach, w dniach 11–13 października 2003 w Instytucie Curie w Paryżu odbył się cykl konferencji i towarzyszących im imprez [ekspozycji, koncertów i tzw. „drzwi otwartych”]. Konferencje poświęcone były zarówno odkrywcom pierwiastków radioaktywnych, jak również zastosowaniom radioterapii i innym, aktualnym metodom leczenia chorób nowotworowych. W konferencjach na tematy historyczne udział wzięli Pierre Joliot i Pierre Radvanyi [*Les Curie, les Joliot-Curie et le Nobel*], Józef Hurwic [*Marie Curie et les Nobels*], Andrzej Kułakowski, Małgorzata Marciniak i Jan Piskurewicz [*Marie Curie et la Pologne*].

Z kolei 13 października w Instytucie Polskim w Paryżu odbyła się konferencja także poświęcona stuleciu Nagrody Nobla dla Marii i Piotra Curie. W trakcie konferencji referaty wygłosili: Karin Blanc, *Le prix Nobel de physique 1903: quelques mises au point*; J. Hurwic, *Femme scientifique, femme savante*; M. Marciniak, *Les racines polonaises de Maria Skłodowska-Curie* i J. Piskurewicz, *Marie Skłodowska-Curie – étudiante et enseignante*.

Wszystkie konferencje i imprezy towarzyszące spotykały się z dużym zainteresowaniem francuskiej i polskiej publiczności, co dobrze wróży następnym, przygotowywanym uroczystościom, związanym ze stuleciem przyznania Nagrody Nobla Piotrowi i Marii Curie.

Małgorzata Sobieszczak-Marciniak, Jan Piskurewicz
Muzeum im. M. Curie-Skłodowskiej
Instytut Historii Nauki PAN
Warszawa